

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate 14(2) (2024)

ISSN 2657-8549

DOI 10.24917/26578549.14.2.16

Lucyna Łowisz

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID 0009-0002-1627-8675

Straż Graniczna jako element systemu edukacji dla bezpieczeństwa

Border Guard as Part of the Security Education System

Abstrakt

W artykule omówiona została rola Straży Granicznej w procesie edukacji dla bezpieczeństwa, z uwzględnieniem jej działalności szkoleniowej, prewencyjnej i informacyjnej. Analizie poddane zostały również formy współpracy Straży Granicznej z innymi instytucjami i organizacjami. Za cel artykułu autor stawia sobie przedstawienie, w jaki sposób Straż Graniczna przyczynia się do zwiększania świadomości społecznej i umiejętności w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom, a także opisanie narzędzi i metod, które stosuje w edukacji dla bezpieczeństwa, w tym programów informacyjnych, kampanii czy konferencji.

Słowa kluczowe: Straż Graniczna, edukacja dla bezpieczeństwa

Abstract

The article discusses the role of the Border Guard in security education, taking into account its training, preventive, and informational activities. Forms of cooperation between the Border Guard and other institutions and organisations are also analysed. The aim of the article is to present how the Border Guard contributes to raising public awareness and developing skills in counteracting threats. Additionally, it describes the tools and methods used in security education, including informational programmes, campaigns, and conferences

Keywords: Border Guard, security education

Współczesne wyzwania bezpieczeństwa, takie jak rosnąca przestępczość transgraniczna, nielegalna migracja oraz wzrost zagrożeń hybrydowych, wymagają nieustannego zwiększania świadomości społecznej i kompetencji obywateli w zakresie ochrony granic. Szybko zmieniający się poziom wyzwań i zagrożeń zagrażających bezpieczeństwu granic państwowych wymaga uważnej obserwacji sytuacji politycznej na świecie i w Europie. Dotyczy to przede wszystkim organów państwowych, które z mocy prawa odpowiadają za ochronę kluczowych wartości, takich jak ład społeczny, stabilny rozwój gospodarczy, efektywne działanie państwa oraz bezpieczeństwo obywateli¹. Straż Graniczna (SG), jako jedna z fundamentalnych służb odpowiedzialnych za ochronę granic Rzeczypospolitej Polskiej, pełni pierwszorzędną rolę nie tylko w aspekcie bezpieczeństwa terytorialnego, ale także w procesie edukacji dla bezpieczeństwa.

Na początku zdefiniowania wymaga termin edukacja dla bezpieczeństwa. Według niektórych badaczy jest to przede wszystkim dziedzina o charakterze interdyscyplinarnym i niezwykle trudnym do usystematyzowania². Termin ten po raz pierwszy został zdefiniowany w ramach badań nad systemem bezpieczeństwa Rzeczypospolitej na Akademii Obrony Narodowej, a jedną z pierwszych definicji zaproponował R. Stępień. Określił edukację dla bezpieczeństwa jako „system dydaktyczno-wychowawczej działalności rodziny, szkoły, wojska, środków masowego przekazu, organizacji społecznych i stowarzyszeń służącej upowszechnianiu idei, wartości, wiedzy i umiejętności bezpośrednio istotnych dla zachowania zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa”³. Uwagę należy również zwrócić na fakt, iż edukacja jest procesem. Obejmuje ona systematyczne i długotrwałe zdobywanie wiedzy, rozwój umiejętności i postaw w zakresie bezpieczeństwa. Zachodzi zarówno w odniesieniu do jednostek, jak i społeczeństwa. Sama zaś realizacja edukacji dla bezpieczeństwa wymaga nie tylko wysokich kwalifikacji kadry, ale i dostosowania odpowiednich metod nauczania do potrzeb i możliwości odbiorców⁴.

I. Grabowska-Lepczak za J. Gołębiowskim twierdzi, że edukacja dla bezpieczeństwa jest procesem ciągłym, który obejmuje szereg działań takich jak:

- przekazywanie wiedzy o możliwych zagrożeniach,
- kształtowanie bezpiecznych nawyków i postaw,
- zachęcanie do podejmowania działań na rzecz własnego bezpieczeństwa,
- uświadamianie, jakiego wsparcia potrzeba w trudnych sytuacjach,
- rozwijanie poczucia odpowiedzialności za konkretne działania,
- budowanie właściwych reakcji i zachowań w sytuacjach zagrożenia,
- promowanie wartości związanych z ochroną życia i zdrowia⁵.

¹ A. Wawrzusiszyn (2013). *Straż Graniczna wobec wyzwań współczesności*. „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 8.1, s. 428.

² E. Włodarczyk (2018). *Edukacja dla bezpieczeństwa*. W: O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć (red.). *Vademecum Bezpieczeństwa*. Kraków, s. 279.

³ *Ibidem*, s. 280.

⁴ E. Włodarczyk, E. Sadowska-Wieciech, J. Rokitowska. (2018). *Edukacja dla bezpieczeństwa: istota i uwarunkowania*. Wydawnictwo LIBRON-Filip Lohner. Kraków, s. 74.

⁵ I. Grabowska-Lepczak, (2017). *Edukacja dla bezpieczeństwa. Aspekty teoretyczne i praktyczne*. Szkoła Główna Służby Pożarniczej. Warszawa, s. 16–17.

W kontekście Straży Granicznej edukacją dla bezpieczeństwa będą szeroko zakrojone działania, które za cel mają budowanie wiedzy czy umiejętności. Trzeba podkreślić, że SG jest formacją graniczną, która odpowiedzialna jest za kontrolę graniczną i przepływ towarów oraz odgrywa fundamentalną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa transgranicznego w Polsce. Jej zadania obejmują nie tylko ochronę granic, ale i również działania mające na celu zapobieganie przestępczości transgranicznej, terroryzmowi, przemytowi czy nielegalnej migracji. W tym miejscu nadmienić należy, że edukacja dla bezpieczeństwa jest podstawowym narzędziem prewencyjnym. Uświadamianie obywatelom potencjalnego ryzyka związanego z nielegalnym przekraczaniem granic czy handlem ludźmi sprawia, że społeczeństwo staje się bardziej wyczulone na te problemy, a co ważniejsze pomaga zrozumieć, jak obywatele mogą unikać bycia ofiarą takich zjawisk. Ponadto, edukacja stanowi istotne narzędzie przeciwdziałania dezinformacji. Zarówno Straż Graniczna, jak i inne służby czy instytucje, wykorzystując media społecznościowe, podejmują działania edukacyjne, dostarczając zweryfikowane informacje, które umożliwiają obywatelom głębsze zrozumienie aktualnej sytuacji i realnych zagrożeń.

Zgodnie z literaturą przedmiotu Straż Graniczna została powołana 18 grudnia 1918 roku jako formacja mająca na celu ochronę granic państwa⁶. Jej skład tworzyły dotychczas istniejące oddziały Straży Gospodarczo-Wojskowej⁷. Głównymi zadaniami formacji było zabezpieczenie granic przed nielegalnym wywozem towarów, szczególnie artykułów pierwszej potrzeby oraz żywności. Dodatkowo kontrolowała transport kolejowy, ochraniała magazyny i składy oraz nadzorowała przestrzeganie przepisów aprowizacyjnych. W 1919 roku przekształcono ją w Inspektorat Wojskowej Straży Granicznej, podporządkowany Ministrowi Spraw Wojskowych, bazując na strukturze Carskiej Wojskowej Straży Pogranicznej⁸. W kolejnych latach dochodziło do kolejnych zmian – już w 1920 roku istniejącą jednostkę przekształcono w Strzelców Granicznych, których podstawowym zadaniem była ochrona granicy z Wolnym Miastem Gdańsk, Czechosłowacją i Niemcami⁹. Rok później zlikwidowano Strzelców Granicznych, a w ich miejsce powstały Baony Celne. Były jedynie przejściową formacją, ale ochraniały państwo na prawie wszystkich jego granicach¹⁰. W 1922 roku w miejsce Baonów Celnych powołano Straż Graniczną, która miała objąć swoją ochroną granicę północno-wschodnią i wschodnią. Dużą przeszkodą okazały się jednak trudności kadrowe i finansowe, wobec czego rok później rozformowano tę jednostkę i powołano Policję Państwową, która również nie podołała zadaniu ochrony granic¹¹.

Jedną z ważniejszych zmian jakie zaszły w 1924 roku było powołanie Korpusu Ochrony Pogranicza. Podlegał on Ministerstwu Spraw Wojskowych i Ministerstwu

⁶ L. Elak (2019). *Bezpieczeństwo wschodniej granicy*. Warszawa, s. 10.

⁷ K. Borkowski (red.). (2009). *Obsługa ruchu turystycznego a karnoprawna obsługa granic Rzeczypospolitej Polskiej*. Sucha Beskidzka, s. 19.

⁸ K. Błażejczak (2021). *Miejsce Straży Granicznej w systemie bezpieczeństwa państwa a typologia grup dyspozycyjnych*. Społeczeństwo i Polityka 3, s. 103.

⁹ K. Borkowski (red.). (2009). *Obsługa ruchu turystycznego... Op. cit.*, s. 19.

¹⁰ *Ibidem*, s. 19.

¹¹ *Ibidem*, s. 20.

Spraw Wewnętrznych¹², a głównym zadaniem formacji było zagwarantowanie bezpieczeństwa publicznego. W latach 20. XX w. sytuacja na granicach Polski stawała się coraz bardziej niestabilna, dlatego w 1928 roku, na mocy rozporządzenia ówczesnego Prezydenta RP, utworzono Straż Graniczną, którą podporządkowano Ministerstwu Skarbu¹³. Główne zadania jednostki dotyczyły kontroli ruchów granicznych oraz zapobiegania naruszeniom granicy w tym również dokonywania kontroli paszportowej¹⁴. W kolejnych latach przyjęto ustawy, które zmilitaryzowały Straż Graniczną. Założono również, że Straż Graniczna w czasie wojny stanie się częścią Wojska Polskiego¹⁵.

W 1945 roku do ochrony granic powołano Wojsko Ochrony Pogranicza, które podlegało Ministerstwu Obrony Narodowej. WOP było formacją o charakterze wojskowym, która oprócz ochrony odcinka zachodniego i południowo-zachodniego, ochraniała również wschodnią część granicy¹⁶. WOP miał być formacją specjalistyczną, zorganizowaną i powołaną wyłącznie do ochrony granic pod względem politycznym, wojskowym i celnym. Zaś oprócz typowych zadań granicznych realizował również inne, takie jak: współpraca z innymi organami, zapobieganie przemytowi czy ściganie przestępstw przeciwko władzy¹⁷.

Ustawą z 12 października 1990 roku o Straży Granicznej została powołana Straż Graniczna, która rok później przejęła od Wojsk Ochrony Pogranicza zadanie ochrony granic¹⁸. W porównaniu do swojego poprzednika, nadano jej status policji granicznej.

Zgodnie z Ustawą o Straży Granicznej z 12 października 1990 roku, SG jest jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją przeznaczoną do ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego oraz zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji¹⁹. Główne zadania formacji określa przede wszystkim właśnie ustawa z 12 października 1990 r. Art. 1 stanowi, że do zadań SG należy między innymi:

- ochrona granicy państwowej na lądzie i morzu;
- organizowanie i dokonywanie kontroli ruchu granicznego,
- zapobieganie i przeciwdziałanie nielegalnej migracji,
- wydawanie zezwoleń na przekraczanie granicy państwowej,
- rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców,

¹² B. Dudzik, A. Fedak (2015). *Straż Graniczna jako przykład służby ochrony bezpieczeństwa państwa*. W: I. Oleksiewicz (red.). *Służby i formacje w ochronie bezpieczeństwa państwa*. Rzeszów, s. 62.

¹³ *Ibidem*, s. 62.

¹⁴ *Ibidem*, s. 63.

¹⁵ L. Elak (2019). *Bezpieczeństwo wschodniej granicy...* *Op. cit.*, s. 18.

¹⁶ K. Borkowski (red.) (2009). *Obsługa ruchu turystycznego...* *Op. cit.*, s. 21–22.

¹⁷ G. Goryński (2013). *Kadra Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1945–1965*. „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, s. 76.

¹⁸ A. Maksimczuk, L. Sidorowicz (2007). *Ochrona granic i obsługa ruchu granicznego*. Warszawa, s. 99.

¹⁹ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1080 z późn. zm.), art. 1.

- przeprowadzanie kontroli bezpieczeństwa w środkach transportu w komunikacji międzynarodowej, w zasięgu terytorialnym drogowego, kolejowego, morskiego i rzeczno-przebiegu granicznego oraz w portach lotniczych na zasadach określonych w przepisach dotyczących ochrony lotnictwa cywilnego,
- osadzanie i utrzymywanie znaków granicznych na lądzie oraz sporządzanie, aktualizacja i przechowywanie granicznej dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej,
- ochrona nienaruszalności znaków i urządzeń służących do ochrony granicy państwowej,
- ochrona granicy państwowej w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej przez prowadzenie obserwacji statków powietrznych i obiektów latających, przelatujących przez granicę państwową na małych wysokościach, oraz informowanie o tych przelotach właściwych jednostek Sił Powietrznych Sił Zbrojnych RP,
- przetwarzanie informacji, w tym danych osobowych, z zakresu ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego, zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji oraz udostępnianie ich sądom, prokuratorom, organom administracji publicznej i innym organom państwowym,
- zapewnienie bezpieczeństwa na pokładzie statków powietrznych wykonujących przewóz lotniczy pasażerów,
- współdziałanie z innymi organami i służbami w zakresie rozpoznawania zagrożeń terroryzmem i przeciwdziałania tym zagrożeniom,
- współdziałanie z innymi organami i służbami w zakresie rozpoznawania zagrożeń dla bezpieczeństwa terminala regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu i przeciwdziałania tym zagrożeniom,
- przeprowadzanie kontroli legalności wykonywania pracy przez cudzoziemców, prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemców, powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom²⁰.

Należy podkreślić, że aby zapewnić Straży Granicznej odpowiednie warunki do realizacji zadań określonych w ustawie, organy administracji rządowej, samorządy terytorialne oraz państwowe i inne instytucje organizacyjne są zobowiązane do współpracy z organami SG²¹.

Niezwykle ważny jest fakt, iż SG ma bardzo szerokie zadania i uprawnienia, które oprócz Ustawy o Straży Granicznej nadane są również na podstawie innych aktów normatywnych:

- Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym²²,
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej²³,
- Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej²⁴,

²⁰ *Ibidem*, art. 1.

²¹ *Ibidem*, art. 2.

²² Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1928).

²³ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1897).

²⁴ Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 960 z późn. zm.).

- Ustawa z 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej²⁵,
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach²⁶,
- Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin²⁷,
- Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze²⁸,
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej²⁹.

Istotne jest, że od 2004 roku Straż Graniczna nie odpowiada tylko za ochronę granic Polski, ale i w określonym zakresie całej Europy³⁰.

Oprócz klasycznych działań związanych z ochroną granic, kontrolą ruchu granicznego oraz zapobieganiem i przeciwdziałaniem nielegalnej migracji, Straż Graniczna podejmuje także działalność edukacyjną, która przejawia się w różnych formach.

Pierwszą z nich są kampanie informacyjne i edukacyjne oraz programy edukacyjne, które informują społeczeństwo m.in. o zagrożeniach transgranicznych, dzięki czemu zwiększają świadomość społeczną dotyczącą tych zagrożeń. Dzięki takim akcjom ludzie również zwracają uwagę, w jaki sposób można uniknąć niebezpiecznych sytuacji. W tym miejscu warto posłużyć się przykładem takich akcji. Jednym z bardziej znanych programów edukacyjnych jest program „Escape Truck”, który został stworzony w formie mobilnych pokoiów-zagadek, czyli *escape roomów*. Pokoje zagadek miały w sposób realistyczny przypominać warunki życia, z którymi mierzyły się ofiary handlu ludźmi, uświadamiając ich cierpienie i traumę, a żeby wydostać się z takiego pokoju, uczestnicy musieli rozwiązać zadania lub zagadki wymagające logicznego myślenia oraz współpracy w grupie. Program organizowany był przez policję holenderską wspólnie z Ambasadą Królestwa Niderlandów w Polsce i Uniwersytetem Wrocławskim, działającymi w ramach powołanego Centrum Badań nad Handlem Ludźmi. „Escape Truck” realizowany był w kooperacji z Komendą Główną Policji oraz Komendą Główną Straży Granicznej³¹.

²⁵ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 388).

²⁶ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 519 z późn. zm.).

²⁷ Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1697 z późn. zm.).

²⁸ Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2110).

²⁹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1504).

³⁰ A. Babiński (2015). *Straż Graniczna*. W: B. Wiśniewski, R. Jakubczak (red.). *System ochrony granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej. Stan obecny i prognozy na przyszłość*. Szczytno, s. 15.

³¹ K. Grzech (2024). *Wzięliśmy udział w kampanii edukacyjnej „Escape Truck”*. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13340,Wzielismy-udzial-w-kampanii-edukacyjnej-Escape-Truck.html> [dostęp: 26.10.2024 r.].

Projekt skierowany był głównie do ludzi młodych i miał na celu zwiększenie świadomości na temat ryzyka związanego z nielegalną migracją, handlem ludźmi, a także innymi zagrożeniami, które mogą wystąpić przy przekraczaniu granic. Warto podkreślić, że rozwiązywanie zagadek i zadań zmusza do szybkiego podejmowania decyzji, co ma na celu kształtowanie świadomości, jak reagować w kryzysowych sytuacjach. Oprócz tego młodzież miała okazję poznać konsekwencje nierozważnych działań i decyzji podejmowanych w rzeczywistych sytuacjach.

Organizacja tego typu projektów zdaje się być angażującą i atrakcyjną formą zwłaszcza dla młodych ludzi. Uczestnicy nie tylko angażują się w zabawę, ale i zdobywają wiedzę. Dzięki zorganizowaniu pokoi w postaci mobilnej, „Escape Truck” przemieszcza się po różnych miastach Polski (Opole, Katowice czy Lubliniec)³², co pozwala dotrzeć do szerokiego grona odbiorców w całym kraju.

Straż Graniczna jest również organizatorem dni otwartych, które w 2024 roku odbywały się między innymi w Gdańsku. W Morskim Oddziale SG prezentowane były pojazdy służbowe i sprzęt techniki specjalnej (kamery termowizyjne, endoskopy, gogle noktowizyjne itp.), pokazywano środki przymusu bezpośredniego oraz pracę wężową psa służbowego. Odbywały się także zajęcia na strzelnicy czy pokazy udzielania pierwszej pomocy³³. Dni otwarte mają charakter edukacyjny i informacyjny, są skierowane do szerokiego grona odbiorców, w tym młodzieży zainteresowanej służbą w Straży Granicznej oraz lokalnej społeczności. Nie da się zaprzeczyć, że są one okazją do poznania pracy funkcjonariuszy, ich wyposażenia, a także zasad funkcjonowania tej formacji. Trzeba podkreślić, że działalność taka jest nie tylko dobrym sposobem do zachęcenia do wstąpienia w szeregi SG, ale i nawiązania, i budowania więzi ze społecznością lokalną, co zwiększa zaufanie publiczne do pracy Straży Granicznej.

Niezwykle istotną funkcję edukacyjną pełnią także konferencje naukowe. Są skierowane do funkcjonariuszy, specjalistów, studentów oraz naukowców zainteresowanych tematyką bezpieczeństwa granicznego, przestępczości transgranicznej czy migracji. Mają one na celu przede wszystkim wymianę wiedzy i doświadczeń między funkcjonariuszami, naukowcami i ekspertami z Polski i zagranicy, podnoszenie kwalifikacji funkcjonariuszy SG w zakresie nowych metod i technologii oraz przyczynianie się do rozwoju nauki w obszarze bezpieczeństwa.

Jedna z nich odbyła się 27 września 2024 roku w Chełmskiej Bibliotece Publicznej im. Marii Pauliny Orsetti w Chełmie. Konferencja poświęcona Korpusowi Ochrony Pogranicza pt. „Wzorem dawnych, kresowych żołnierzy – 100-lecie utworzenia Korpusu Ochrony Pogranicza” zorganizowana została przez Komendę Główną Straży Granicznej oraz Instytut Pamięci Narodowej³⁴. Pierwszy panel wydarzenia dotyczył genezy Korpusu Ochrony Pogranicza i wojny obronnej 1939 roku, a drugi poświęcony został upamiętnieniu i wizerunkowi żołnierzy KOP.

³² *Ibidem*.

³³ *Dzień otwarty w Straży Granicznej* (2024). <https://www.gov.pl/web/uw-pomorski/dzien-otwarty-w-strazy-granicznej> [dostęp: 26.10.2024 r.].

³⁴ M. Pietraszczyk (2024). *Konferencja poświęcona Korpusowi Ochrony Pogranicza*. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/100-lecie-powolania-korpusu-oc/kronika/13716,Konferencja-poswiecona-Korpusowi-Ochrony-Pogranicza.html?search=71871057732> [dostęp: 26.10.2024 r.].

Kolejną konferencję poświęconą 100-leciu Korpusu Ochrony Pogranicza zorganizowali Nadbużański Oddział Straży Granicznej, Placówka SG w Białej Podlaskiej oraz Akademickie Liceum Ogólnokształcące w Białej Podlaskiej. Uczestniczyli w niej funkcjonariusze, władze miejskie, służby mundurowe, młodzież szkolna i mieszkańcy Białej Podlaskiej. Wydarzenie podzielono na dwa panele, gdzie pierwszy z nich poświęcony był poszukiwaniom i ekshumacjom żołnierzy KOP, Wojska Polskiego i Niezłomnych w Ukrainie, Litwie i Białorusi. W drugim panelu odbyły się zajęcia edukacyjne i warsztaty dotyczące genealogii i historii³⁵.

Na podstawie porozumień o współpracy Straż Graniczna ściśle współdziała z zarówno cywilnymi, jak i wojskowymi uczelniami. Jej celem jest podnoszenie kwalifikacji zawodowych studentów, wzajemne wsparcie w zakresie edukacji, badań naukowych oraz wymiany doświadczeń. Kooperacja taka często opiera się na organizacji praktyk i współpracy w zakresie oceny efektów kształcenia w programach studiów na kierunkach związanych z bezpieczeństwem³⁶. Warto zaznaczyć, że dużą korzyścią ze współpracy z uczelniami dla SG jest przyciągnięcie potencjalnych kandydatów do służby.

Mówiąc o działalności edukacyjnej Straży Granicznej, nie sposób nie wspomnieć o Wyższej Szkole Straży Granicznej (WSSG), która została utworzona w 2023 roku na mocy Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 września 2023 r. w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Straży Granicznej³⁷. Uczelnia powstała w wyniku przekształcenia Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej im. Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w Koszalinie, który funkcjonował do września 2023 roku³⁸.

WSSG jest uczelnią publiczną i pod kątem organizacji i zakresu działania podlega Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jednak jako jednostka organizacyjna SG jest nadzorowana przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, wchodzi w skład Straży Granicznej, a także działa na podstawie Ustawy o Straży Granicznej³⁹.

Wyższa Szkoła Straży Granicznej oferuje programy edukacyjne dla obecnych i przyszłych funkcjonariuszy SG. Prowadzi studia licencjackie o praktycznym profilu na kierunku Bezpieczeństwo granicy państwowej w trzech specjalizacjach, a absolwenci kończąc studia, uzyskują stopień młodszego chorążego Straży Granicznej⁴⁰. Uczelnia prowadzi także działalność dydaktyczną w dziedzinie nauk społecznych w takich

³⁵ K. Grzech (2024). *Konferencja „100 – lecie Korpusu Ochrony Pogranicza”*. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13167,Konferencja-100-lecie-Korpusu-Ochrony-Pogranicza.html?search=71871057732> [dostęp: 26.10.2024 r.].

³⁶ *Współpraca Instytutu Politologii z Karpackim Oddziałem Straży Granicznej* (2016). <https://www.uken.krakow.pl/universytet/aktualnosci/1410-wspolpraca-instytutu-politologii-z-karpackim-oddzialem-strazy-granicznej> [dostęp: 27.10.2024 r.].

³⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 września 2023 r. w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Straży Granicznej.

³⁸ E. Światała (2024). *Wyższa Szkoła Straży Granicznej*. <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/o-nas/61251,0-nas.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

dyscyplinach jak nauki prawne, nauki o bezpieczeństwie, nauki o komunikacji społecznej i mediach czy nauki o zarządzaniu i jakości⁴¹.

WSSG przygotowuje również obecnych funkcjonariuszy do realizacji ustawowych zadań. Oferuje szkolenia na każdym stopniu – od szkolenia podstawowego i podoficerskiego, przez kurs chorążych, po specjalistyczne przeszkolenie do mianowania na pierwszy stopień oficerski SG⁴².

Oprócz tego oferta szkoleniowa WSSG składa się z ponad 130 szkoleń specjalistycznych i kursów doskonalących, które są realizowane w ramach centralnego doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy i pracowników prowadzonych w formie stacjonarnej, jak i e-learningowej⁴³. Zadania realizowane w najważniejszych obszarach dydaktycznych obejmują między innymi:

- szkolenia z zakresu przeciwdziałania handlowi ludźmi,
- doskonalenie techniki jazdy pojazdami służbowymi,
- przewóz towarów niebezpiecznych, transgraniczne przemieszczanie odpadów, kontrola transportu drogowego,
- szkolenie i doskonalenie umiejętności z zakresu taktyki i techniki interwencji,
- szkolenie specjalistyczne z zakresu przygotowania pedagogicznego w SG,
- kształcenie kompetencji kierowniczych, zarządzanie zasobami ludzkimi, rozwój potencjału własnego kierownika,
- przygotowanie funkcjonariuszy do pełnienia służby w ochronie morskiej granicy państwowej,
- kursy z zakresu języka angielskiego,
- protokół dyplomatyczny,
- zwalczanie stresu w służbie⁴⁴.

Dodatkowo uczelnia zaangażowana jest w realizację odrębnych wykładów i zajęć edukacyjnych dla studentów i uczniów, których zadaniem jest upowszechnienie wiedzy na temat zjawiska handlu ludźmi oraz innych zagrożeń⁴⁵.

Uczelnia, oprócz oferty dydaktycznej, współpracuje także z różnymi jednostkami i organizacjami na poziomie zarówno krajowym, jak i międzynarodowym. WSSG organizuje kursy, warsztaty i szkolenia dla instytucji odpowiedzialnych m.in. za zwalczanie handlu ludźmi, które służą wzajemnej wymianie doświadczeń czy wypracowaniu wspólnej interpretacji przepisów w zakresie analizy orzecznictwa w sprawach o handel ludźmi⁴⁶. Szkolenia takie prowadzone są między innymi dla Policji, Prokuratury, Państwowej Inspekcji Pracy czy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

⁴¹ E. Światała (2024). *Współpraca krajowa*. <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/wspolpraca/wspolpraca-krajowa-i-miedzynar/59340,Wspolpraca-krajowa.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].

⁴² E. Światała (2024). *Wyższa Szkoła Straży Granicznej... Op. cit.*

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Szkolenia specjalistyczne i kursy doskonalące* (2023). <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/szkolenie/szkolenia-specjalistycz/52537,Szkolenia-specjalistyczne-i-kursy-doskoncalace.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].

⁴⁵ E. Światała (2024). *Współpraca krajowa... Op. cit.*

⁴⁶ *Ibidem*.

Poza tym WSSG prowadzi współpracę z Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, Uniwersytetem w Białymstoku, Politechniką Koszalińską, Fundacją Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu – La Strada, Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Polską Wytwórnią Papierów Wartościowych. Na podstawie odrębnych porozumień i umów uczelnia realizuje różne przedsięwzięcia szkoleniowe dla pozostałych służb i instytucji: Krajowej Administracji Skarbowej, Państwowej Straży Pożarnej, CBA, Żandarmerii Wojskowej, Urzędu ds. Cudzoziemców czy urzędów wojewódzkich⁴⁷.

Na poziomie międzynarodowym uczelnia współpracuje ze stałymi partnerami, którymi są Centrum Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego Policji Federalnej w Neustrelitz, Wyższa i Średnia Szkoła Policji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czech w Holešovie i Szkoła Państwowej Straży Granicznej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Litwy w Medininkai. Oprócz tego WSSG uczestniczy w międzynarodowych projektach realizowanych przez FRONTEX, CEPOL czy EXBS⁴⁸.

Straż Graniczna pełni pierwszoplanową rolę w zapewnianiu bezpieczeństwa granic państwa, realizując zadania wynikające z Ustawy o Straży Granicznej oraz innych aktów normatywnych, jednakże jej działalność wykracza poza tradycyjne obowiązki ochronne. Formacja ta aktywnie angażuje się w działalność edukacyjną i naukową, organizując konferencje naukowe, realizując innowacyjne projekty edukacyjne, takie jak mobilny program „Escape Truck”, oraz współpracując z uczelniami wyższymi i instytucjami naukowymi. Działania takie mają na celu podnoszenie poziomu świadomości społecznej w zakresie zagrożeń granicznych, zwiększanie kompetencji w dziedzinie bezpieczeństwa oraz budowanie zaufania do formacji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Oprócz tego, działania takie są narzędziem do walki z dezinformacją. Podsumowując, edukacja dla bezpieczeństwa to inwestycja w stabilne i świadome społeczeństwo, które dzięki zdobytej wiedzy i umiejętnościom może skutecznie reagować na zagrożenia, a także przyczyniać się do budowania ogólnego poczucia bezpieczeństwa w kraju.

Równocześnie Wyższa Szkoła Straży Granicznej stanowi kluczowe zaplecze szkoleniowe, przygotowując zarówno nowych funkcjonariuszy, jak i rozwijając umiejętności obecnych kadr, co pozwala na efektywne reagowanie na dynamicznie zmieniające się wyzwania współczesnego świata. Tym samym Straż Graniczna poprzez swoją wieloaspektową działalność nie tylko wspiera realizację polityki bezpieczeństwa państwa, lecz także przyczynia się do rozwoju społecznego i edukacji obywatelskiej.

Bibliografia

Błażejczak K. (2021). *Miejsce Straży Granicznej w systemie bezpieczeństwa państwa a typologia grup dyspozycyjnych*. „Społeczeństwo i Polityka” 3.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Współpraca międzynarodowa* (2023). <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/wspolpraca/wspolpraca-miedzynarodowa/57496,Wspolpraca-miedzynarodowa.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].

- Borkowski K. (red.). (2009). *Obsługa ruchu turystycznego a karnoprawna obsługa granic Rzeczypospolitej Polskiej*. Sucha Beskidzka.
- Dzień otwarty w Straży Granicznej (2024). <https://www.gov.pl/web/uw-pomorski/dzien-otwarty-w-strazy-granicznej> [dostęp: 26.10.2024 r.].
- Elak L. (2019). *Bezpieczeństwo wschodniej granicy*. Warszawa.
- Goryński G. (2013). *Kadra Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1945–1965*. „Przegląd Historyczno-Wojskowy”.
- Grabowska-Lepczak I. (2017). *Edukacja dla bezpieczeństwa. Aspekty teoretyczne i praktyczne*. Szkoła Główna Służby Pożarniczej. Warszawa.
- Grzech K. (2024). *Konferencja „100 – lecie Korpusu Ochrony Pogranicza”*. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13167,Konferencja-100-lecie-Korpusu-Ochrony-Pogranicza.html?search=71871057732> [dostęp: 26.10.2024 r.].
- Grzech K. (2024). *Wzięliśmy udział w kampanii edukacyjnej „Escape Truck”*. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13340,Wzielismy-udzial-w-kampanii-edukacyjnej-Escape-Truck.html> [dostęp: 26.10.2024 r.].
- Maksimczuk A., Sidorowicz L. (2007). *Ochrona granic i obsługa ruchu granicznego*. Warszawa.
- Oleksiewicz I. (red.). (2015). *Służby i formacje w ochronie bezpieczeństwa państwa*. Rzeszów.
- Pietraszczyk M. (2024). *Konferencja poświęcona Korpusowi Ochrony Pogranicza*. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/100-lecie-powolania-korpusu-oc/kronika/13716,Konferencja-poswiecona-Korpusowi-Ochrony-Pogranicza.html?search=71871057732> [dostęp: 26.10.2024 r.].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 września 2023 r. w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Straży Granicznej.
- Szkolenia specjalistyczne i kursy doskonalące (2023). <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/szkolenie/szkolenia-specjalistycz/52537,Szkolenia-specjalistyczne-i-kursy-doskonalace.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].
- Światała E. (2024). *Współpraca krajowa*. <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/wspolpraca/wspolpraca-krajowa-i-miedzynar/59340,Wspolpraca-krajowa.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].
- Światała E. (2024). *Wyższa Szkoła Straży Granicznej*. <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/o-nas/61251,O-nas.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 519 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 388).
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1080 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1504).
- Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1697 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1897).
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1928).
- Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 960 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2110).

- Wasiuta O., Klepka R., Kopeć R. (red.). (2018). *Vademecum Bezpieczeństwa*. Kraków.
- Wawrzusiszyn A. (2013). *Straż Graniczna wobec wyzwań współczesności*. „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 8.1.
- Wiśniewski B., Jakubczak R. (red.). (2015). *System ochrony granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej. Stan obecny i prognozy na przyszłość*. Szczytno.
- Włodarczyk E., Sadowska-Wieciech E., Rokitowska J. (2018). *Edukacja dla bezpieczeństwa: istota i uwarunkowania*. Wydawnictwo LIBRON-Filip Lohner. Kraków.
- Współpraca Instytutu Politologii z Karpackim Oddziałem Straży Granicznej* (2016). <https://www.uken.krakow.pl/universytet/aktualnosci/1410-wspolpraca-instytutu-politologii-z-karpackim-oddzialem-strazy-granicznej> [dostęp: 27.10.2024 r.].
- Współpraca międzynarodowa* (2023). <https://wssg.strazgraniczna.pl/wss/uczelnia/wspolpraca/wspolpraca-miedzynarodowa/57496,Wspolpraca-miedzynarodowa.html> [dostęp: 27.10.2024 r.].